

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

MOPHATO 12

SETSWANA PUO YA GAE (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

NGWANAITSEELE 2025

MADUO: 80

NAKO: Diura di le 2½

Pampiri e, e na le ditsebe di le 26.

DITAELO LE TSHEDIMOSETSO

1. Buisa tsebe e ka kelotlhoko pele o ka simolola go araba dipotso.
2. O se ka wa leka go buisa pampiri yotlhe. Lebelela lenaneo la diteng mo tsebeng ya bone, mme o tshwae dipalo tsa dipotso tse di boditsweng mo dikwalong tse o di buisitseng monongwaga. Morago ga moo, buisa dipotso tseo, mme o tlhophe dipotso tse o batlang go di araba.

3. Pampiri e, e na le DIKAROLO di le THARO:

KAROLO YA A:	Poko	(30)
KAROLO YA B:	Padi/Ditlhangwa tsa setso	(25)
KAROLO YA C:	Terama	(25)

4. Araba DIPOTSO di le TLHANO: Di le THARO mo KAROLONG YA A, e le NNGWE mo KAROLONG YA B le e le NNGWE mo KAROLONG YA C ka mokgwa o o latelang:

KAROLO YA A: POKO
MABOKO A A TLHAOTSWENG – Araba dipotso di le PEDI.
LEBOKO LE LE SA TLHAOLWANG – Araba potso e.

KAROLO YA B: PADI/DITLHANGWA TSA SETSO
Araba potso e le NNGWE.

KAROLO YA C: TERAMA
Araba potso e le NNGWE.

5. TLHOPHO YA DIKARABO MO KAROLONG YA B (PADI KGOTSA DITLHANGWA TSA SETSO) LE MO KAROLONG YA C (TERAMA):

Araba FELA dipotso tsa padi kgotsa ditlhangwa tsa setso le terama tse o di ithutileng.

Araba potso e le NNGWE ya TLHAMO le e le NNGWE ya DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE. Fa o araba potso ya tlhamo mo KAROLONG ya B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG ya C. Fa o arabile dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG ya B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG ya C.
Dirisa lenaneonetefatso go go thusa.

6. BOLEELE JWA DIKARABO

Karabo ya potso ya tlhamo ya poko e tshwanetse go nna mafoko a a ka nnang 250–300.

Dikarabo tsa dipotso tsa tlhamo tsa padi kgotsa ditlhangwa tsa setso le terama di tshwanetse go nna mafoko a a ka nnang 400–450.

Boleele jwa dikarabo tsa dipotso tse dikhutshwane bo laolwe ke maduo a a neetsweng. Dikarabo tsa batlhatlojwa di totobale, mme di nne maleba.

7. Latela ditaelo kwa tshimologong ya KAROLO e NNGWE le e NNGWE...
8. Nomora dikarabo tsa gago ka nepagalo go ya ka thulaganyo ya dipalo tse di dirisitsweng mo pampiring ya dipotso.
9. Simolola KAROLO e NNGWE le e NNGWE mo tsebeng e NTŠHWA.
10. Tiriso ya nako e e tshikinngwang.

KAROLO YA A: Bonnye metsotso e le 40

KAROLO YA B: Bonnye metsotso e le 55

KAROLO YA C: Bonnye metsotso e le 55

11. Kwala sentle ka mokwalo o o buisegang le ka mopeleto o o kannweng ke Lekgotla la Bosetšhaba la Puo ya Setswana.

LENANEO LA DITENG

Tsebe e, e naya batlhatlhojwa tshedimosetso tebang le tlhopho ya dipotso tse ba batlang go di araba kwa ntle ga go buisa pampiri yotlhe.

KAROLO YA A: POKO			
Poko e e tlaotsweng: Araba dipotso dingwe le dingwe di le PEDI.			
PALO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MADUO	TSEBE
1. 'Loso lwa ga rre'	Potso ya tlhamo	10	6
2. 'Lefifi la ntshwarele ngwana'	Dipotso tse dikhutshwane	10	7
3. 'Tshwene'	Dipotso tse dikhutshwane	10	8
4. 'Botsotsi'	Dipotso tse dikhutshwane	10	9
LE			
Poko e e sa tlaolwang: Batlhatlhojwa botlhe ba TSHWANETSE go araba potso e.			
5. 'Selelo sa ntšwa'	Dipotso tse dikhutshwane	10	10
ELA TLHOKO: Araba POTSO e le NNGWE YA TLHAMO le POTSO e le NNGWE YA TSE DIKHUTSHWANE. Fa o araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C. Araba potso e le NNGWE mo KAROLONG YA B le e le NNGWE mo KAROLONG YA C.			
KAROLO YA B: PADI/DITLHANGWA TSA SETSO			
PADI: Araba potso e le NNGWE fela go tswa mo pading e o e tlaoletsweng.			
6. <i>Leba Seipone</i>	Potso ya tlhamo	25	11
7. <i>Leba Seipone</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	11
8. <i>Omphile Umphi Modise</i>	Potso ya tlhamo	25	13
9. <i>Omphile Umphi Modise</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	13
10. <i>Masego</i>	Potso ya tlhamo	25	15
11. <i>Masego</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	15
12. <i>Ntlhomole Mmutlwa</i>	Potso ya tlhamo	25	17
13. <i>Ntlhomole Mmutlwa</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	17
KGOTSA			
DITLHANGWA TSA SETSO: Araba potso e le NNGWE fela go tswa mo ditlhangweng tsa setso tse o di tlaoletsweng.			
14. 'Tlholego ya Bakgatla ba ga Kgafela' le 'Leboko la dikgomo'	Potso ya tlhamo	25	19
15. 'Kilano ya boPekwa le boKgogo' 'Kgosi Modisakgomo Molelekwa Mabe'	Dipotso tse dikhutshwane	25	19
KAROLO YA C: TERAMA			
Araba potso e le NNGWE.			
16. <i>Matsapa di a tsaya kae?</i>	Potso ya tlhamo	25	22
17. <i>Matsapa di a tsaya kae?</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	22
18. <i>Ga se Lorato</i>	Potso ya tlhamo	25	25
19. <i>Ga se Lorato</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	25

ELA TLHOKO: Mo DIKAROLONG tsa B le C, araba potso ya TLHAMO e le NNGWE le potso e le NNGWE ya DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE. Ga o a tshwanela go araba dipotso tse PEDI tsa tlhamo kgotsa dipotso tse PEDI tse dikhutshwane.

LENANEONETEFATSO

Lebelela lenaneonetefatso go rurifatsa fa o arabile palo ya dipotso e e tlhokegang.

KAROLO	PALO YA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE DI ARABIWANG	TSHWAYA (✓)
A: Poko (Poko e e tlaotsweng)	1–4	2	
A: Poko (Poko e e sa tlhaolwang)	5	1	
B: Padi/Ditlhangwa tsa Setso (Tlhamo kgotsa dipotso tse dikhutshwane)	6–15	1	
C: Terama (Tlhamo kgotsa dipotso tse dikhutshwane)	16–19	1	

ELA TLHOKO: Mo DIKAROLONG tsa B le C, netefatsa gore o arabile potso e le NNGWE ya tlhamo le e le NNGWE ya dipotso tse dikhutshwane.

KAROLO YA A: POKO**MELODI YA POKO – RM Ramogoshi**

Dipotso di tlaa bodiwa go tswa mo mabokong a le MANE a a tlhaotsweng le go tswa go le le LENGWE le le sa tlhaolwang. Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba dipotso DINGWE le DINGWE di le PEDI go tswa mo mabokong a a tlhaotsweng le le le sa tlhaolwang. Dipotso tsa maboko a a tlhaotsweng di tlaa tlhagelela pele, mme go latele tsa leboko le le sa tlhaolwang.

ELA TLHOKO: Araba potso ya leboko le le sa tlhaolwang.

POKO E E TLHAOTSWENG

Araba dipotso di le PEDI go tswa mo go di le nne tse di boditsweng.

POTSO 1: POTSO YA TLHAMO

Buisa leboko le le latelang mme o kwale tlhamo e mo go yona o tlhagisang maikutlo a mmoki mabapi le loso lwa ga rraagwe. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 250–300.

LOSO LWA GA RRE – MTM Seate

- 1 Ke ne ka tsholetsa matlho a me kwa dithabeng,
- 2 Kwa dithabeng tse di boitshepo tsele tsa Modimo.
- 3 Keledi yona ya rotharotha matlhong a me,
- 4 Ka kopa thuso go yo o dutseng mo magodimong,
- 5 Yo o laelang dinaledi le ona mawatlle;
- 6 Go gomotsa pelo ya ga Mme le kgaitsadiake,
- 7 Ba ba ipitikang 'kwa meloreng ya dithothobolo,
- 8 Ba itima dijo bosigo le motshegare.
- 9 Mme, iphumule dikeledi tseo mo matlhong,
- 10 Kgaisadi, tsaya metsi ke ana o godume;
- 11 Ke tsela ya mongwe le mongwe mo botshelong,
- 12 Leno lefatshe ga le a tshwara sepe se se molemo;
- 13 Thatafatsang pelo tsa lona le duduetseng,
- 14 Kana Rre ga a swa, o ithobaletse,
- 15 O tlaa utlwa lentswe la Morena fa le bua;
- 16 O tlaa tswa le botlhe motsing wa tsogo.
- 17 Felo-ga-baswi go meditse seganka sa diganka,
- 18 Namane e tona ya mmala o o sebilo;
- 19 Kwekwenene ya sesutlha-dikgwa go robetswe,
- 20 Tautona ke yono o rapaletse mo bobibong.
- 21 Le gale ga a jewa ke manong o patilwe,
- 22 Robala sentle moratiwa le mogomotsi wa me,
- 23 Ikhutse o le bale matshwenyego a lefatshe;
- 24 Rona ditlhoriso re tlaa sala re di bona.

[10]

POTSO 2: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE

Buisa nopo e e latelang, mme o arabe dipotso.

LEFIFI LA NTSHWARELE NGWANA – FS Khunou

- 1 Banna ba kile ba duba thankga,
- 2 Ba bapola phage ka mangana,
- 3 Bakhudung ba ja mokaikai,
- 4 Ba etsa dipholwana.

- 5 Bangwe ba re letsholo le tsholetswe,
- 6 Le tsholetswe tilodi ya phage,
- 7 Bana se iteyeng bagolo molomo,
- 8 Ba tseeng tsia ke a le kopa.

- 9 Selo seo ke phiri maphamolabana,
- 10 Kwa dithabeng tsa ga seemo,
- 11 Nageng ya Babinakhudu,
- 12 Tulo ya sekgwa le diphologolo.

- 13 Bosigo go ntshofala tsho!
- 14 Motshwarathipa ka fa bogaleng,
- 15 Phiri e ne ya lelala ka lesea,
- 16 A e kgobola ka letswatswana.

- 17 Ijoo! Nna ke wa ga mang?
- 18 Lefifi le njetse wa maitibolo,
- 19 Ka le mo naya ka
- 20 Ke ne ke ijetse dintshe.

- 2.1 Leboko le ke la mofuta ofe? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 2.2 Nopola sekao sa sekapuo se se tlhagelelang mo temaneng ya ntlha, o bo o neele le leina la sona. (2)
- 2.3 Nopola polelo e e bontshang fa phiri e ne ya tlhatloga ka ngwana. (2)
- 2.4 Faa ponagalo ya poko e e tlhagelelang mo meleng ya 19 le 20 le mosola wa yona. (2)
- 2.5 Mmoki o senola maikutlo afe mo lebokong le? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)

[10]

POTSO 3: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE

Buisa nopo e e latelang, mme o arabe dipotso.

TSHWENE – MD Mothoagae

- 1 Ke monna montsho morwa matlho a kgogometsong,
- 2 Monna montsho a rwalelang hutshe matlhong;
- 3 Naare hutshe ya gago e reng e se ke e rolwa?
- 4 E se keng e rolwa le motho a bua le magosi,
- 5 Hutshe ya gago e rwalelwa matlhong 'eng ramonne
- 6 Go rwalela hutshe matlhong, mokgwa wa dinokwane.

- 7 Kana o ne o re ke reng nne motshweneng,
- 8 Go rwalela hutshe matlhong ke tswa nayo badimong,
- 9 Hutshe e tlholang e rolwa e digela dingalo,
- 10 E sa onaleng e a latlhega, o bolawe ke letsatsi,
- 11 Letsatsi le phefo ya borwa di go gamole matlho,
- 12 Pula matlhong e go fatlhe ka marothodi a metsi.

- 13 Matlhonyana a tsabakela teng maakoribeng a seriba,
- 14 A tsabakela ka pono e bogale a le mahibidu;
- 15 Meno diphekeke dikgaolantšwa mokwatla,
- 16 Molomo-o-tshupa, 'gano le bohibidu jwa tladi,
- 17 Kwa morago marago ke matlhokgolokwe a mabedi,
- 18 Mogatla o ntse lekono jaaka lore lwa monnamogolo.

- 19 Botlhale jwa gago bogolo jang nne motshweneng,
- 20 Dipalo o bala go fitlha boraro, go pale go isa pele
- 21 Phologolo sekamotho o sa lebaleng botlhofo,
- 22 Ka mmaba o mmaya leitlho go mo tshola tlhaloganyong,
- 23 O mo tshelelle dithupa motshotelong go letela pula,
- 24 Motlhang mašwi a kgomo a lebane kgamele.

- 3.1 Naya morumo wa temana ya bobedi o bo o neele mofuta wa ona. (2)
- 3.2 Nopola polelo e e kayang fa hutshe ya sebokiwa e se ke e tloga mo tlhogong. (2)
- 3.3 Ke sekapuo sefe se se tlhagelelang mo moleng wa 21 le mosola wa sona? (2)
- 3.4 Leboko le, le tsosa maikutlo afe mo go wena? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 3.5 Molaetsa wa leboko le ke ofe? (2)

[10]

POTSO 4: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

BOTSOTSI – MTM Seate

- 1 Botsotsi bo na le setilo sa bogosi bo a busa,
- 2 Bo a busa le mo setšhabeng sa rona sa Batswana;
- 3 Bo na le bogosi 'khutlong tsoonne tsa lefatshe.
- 4 Bo busa bašwa le bagodi, Aforika ka bophara,
- 5 Bo tsamaya bo ikgethela ba ba bo ratang;
- 6 Mme bo ba tlhalanye le tsotlhe tse di molemo.

- 7 Mo gare ga lefifi le lentshontsho la bosigo,
- 8 Dinaledi di benyabenya, dibopiwa tsa Mmopi,
- 9 Selelo se se tlhomolang pelo se utlwale kgakala -
- 10 Ke kgosi thipa, a kgabetla melala ya badiri,
- 11 Mosokami a fopholetsa dikgetsana tsa moitsholedi;
- 12 Mme a tabole gotlhe; a se tlogele le sentenyana.

- 13 Botsotsi bo sitisa batho go direla Jehofa,
- 14 Bo tlama batho ka dikgole ba nne makgoba;
- 15 Bo tsamaya bo thopela batho ditsabona,
- 16 Fa bo nyala motho bo botshe jaaka dinotshe,
- 17 Fela fa bo tlhala bo a galaka bo botlhoko;
- 18 Mme bo bolaye motlhanka wa jona bosetlhogo.

- 19 Botsotsi bo a tsietsa bo diegisa motho,
- 20 Bo diegisa motho go bona pholoso;
- 21 Bo lebatsa fa sedibana pele se sa ikanngwe,
- 22 Bo dira motho go nna bonya jaaka leobu;
- 23 Mme e re a swa, a goe a re: 'JESU LE NNA O NKGOPOLE,
- 24 O NKGOPOLE fa o tsena bogosing jwa GAGO.'

- 4.1 Thitokgang ya leboko le ke efe? (2)
- 4.2 Mmoki o senola maikutlo afe mo lebokong le? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 4.3 Ke sekapuo sefe se se renang mo temaneng ya boraro le mosola wa sona? (2)
- 4.4 Nopola sekao sa ponagalo ya poko e e tlhagelelang mo temaneng ya 4 o bo o neele leina la yona. (2)
- 4.5 Ke tshwetso efe e o ka e tsayang ka ga ditlamorago tsa botsotsi? (2)

[10]**LE**

POKO E E SA TLHAOLWANG**POTSO 5: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

SELELO SA NTŠWA – MCD Mogotsi

- 1 Magosi le magosana ke a a direla.
- 2 Tota le fa go le thata, re ntse re le teng;
- 3 Go iwa kwa, re fa morago.
- 4 Boikhutso mo go rona bonnye.
- 5 Ntšwa le yona e a tle e ngale;
- 6 E re e ntse e ikobetse mong wa yona,
- 7 O bone e tloga e tihanama, e mmontsha meno,
- 8 Mme go twe mokotu o na le maikutlo a bophologolo.
- 9 Re na le matlho, re a bona;
- 10 Fela re timilwe molomo wa go ipuelela.
- 11 Ntšwa ka ditsebe re kgona go utlwa.
- 12 Masika a etsho re bona a nyelela;
- 13 Mosimane le ka kgole moruleng, a ntse a a tlhagola,
- 14 Mme a gatlampololwa fela molato a sa o bontshwa,
- 15 Go tlhokofale moganetsi, ka re le bomaotomane.
- 16 Ga go kwa re ka latofatsang kgobelelo e, gona;
- 17 Ga go go tshelala magosi molato o eme,
- 18 Maina o tlaa reetsa a o sa a rateng;
- 19 Ba go bitsa ka maina fela a se na palo:
- 20 Molatlhwa-le bowa o ingate mogatla,
- 21 Tsothe tse di dirwa go bo ke le phologolo.
- 22 Molao le fa o leka go ntlamela, nna tota ga ke itumele,
- 23 Mme ga ke direlwe sepe se se molemo.

- 5.1 Leboko le le bua ka ga eng? (2)
- 5.2 Nopola mola o o kayang fa dintšwa di se na kwa di ka begang kgatelelo ya tsona teng. (2)
- 5.3 Ponagalo ya tthatlagano ya mafoko e tlhagelela mo meleng 16 le 17. Bolela gore o e lemogile jang o bo o neele le mosola wa yona. (2)
- 5.4 Mmoki o tlhagisa maikutlo afe mo lebokong le? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 5.5 Leboko le ke la mofuta ofe wa poko? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)

[10]**PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 30**

KAROLO YA B: PADI/DITLHANGWA TSA SETSO

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo pading kgotsa ditlhangweng tsa setso tse di tlaotsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo pading kgotsa ditlhangweng tsa setso tse ba di ithutileng.
- Fa motlhatlhojwa a itlhophetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C.
- Fa motlhatlhojwa a itlhophetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C.

PADI

Araba potso e le NNGWE go tswa mo pading e o e buisitseng.

POTSO 6: POTSO YA TLHAMO**LEBA SEIPONE – Kabelo Kgatea**

Ditshwetso tse batsadi ba di tsayang, di na le go nna le ditlamorago tse di sa siamang mo matshelong a bona le bana ba bona. Kwala tlhamo e mo go yona o tshegetsang tlhagiso e, o ikaegile ka ditshwetso tse di tserweng ke Gokatweng, Puso le ljelele le ditlamorago tsa tsona. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 7: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****LEBA SEIPONE – Kabelo Kgatea**

Buisa nopo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO A

Mokwepa a tshuba sakarete mme a kgotla setlhako. E rile fa Motswagauteng a utlwa koloi e duma, a fologa mo bolaong. A okomela ka letlhabaphefo. A fitlhela dintšwa tse di boitshegang ka kwa ntle. Ntlo e a leng mo go yona e dikaganyeditswe ke banna ba ba apereng ka go tshwana. Ba tshotse ditlhobolo le dithunya e bile di akgega mo mathekeng.

5

Legora la teng le lona le tsentswe motlakase. Yo mongwe a bulela koloi ya ga Mokwepa gore e tswe. A boa a lotlela gape. A itsholela go nna le moriri wa basweu. A itlabakanya ka marago fa fatshe a lela selelo sa matlhotlhapelo.

E rile a ntse a lela jalo, a utlwa koloi e ema kwa ntle. A ema a okomela. A fitlhela e le koloi ya mapodisi. A felelwa ke tshepo fa a bona Mokwepa a fologa mo go yona. A lemoga fa malomaagwe a ne a sa ake fa a tlhola a sola puso ya batho bantsho le mapodisi a yona.

10

E rile fa koloi ya mapodisi e sena go tsamaya, Mokwepa a tla le basadi ba bararo ba maratwa go lejwa. A apolwa le go sekasekwa mmele otlhe. Ba fitlhela matsadi a kubu ya ga Mosala le molelo o phuile mo legoaneng. Mokwepa a laela basadi gore ba tlhokomele gore a nne lephotse pele malatsi a mararo a feta.

15

Yo mongwe wa basadi ba teng, a ikopela go tla go mmeola moriri gonne go le disankoma tse dintsi tse di o tlhokang. Mokwepa a rata leano la gagwe. Ba tswa, ba tsamaya. Morago ga metsotsonyana mosadi yole a boa, a tshotse logare le polasetiki ya go tsenya moriri. E rile a ntse a mmeola, a mmotsa leina. 20

'O mang mosimane?'

Motswagauteng a bebentsha melomo, dikeledi tsa kopana le mathe le mamina. A leba mosadi mo dithakeng tsa matlho. A re, 'Ke nna Motswagauteng morwa Gokatweng, Gokatweng morwadie Puso le ljelele kwa Motsitlane.' A utlwa keledi ya mosadi e rothela mo lerameng la gagwe. A utlwa bothitho jwa yona fa e thepologa le lerama la gagwe. 25
Go tloga foo a se ka a tlhola a utlwa lefoko lepe go tswa mo molomong wa mosadi go fitlha a fetsa go mmeola.

- 7.1 Mmuisano o o tlhagelelang mo nopollo A, o diragalela kwa kae? (1)
- 7.2 Lebaka le le dirileng gore Motswagauteng a iphitlhele a le kwa ga Mokwepa ke lefe? (2)
- 7.3 Tiro ya ga Mokwepa e ne e le eng? Naya dintlha di le PEDI. (2)
- 7.4 Kopano ya ga Motswagauteng le mmaagwe e tlhodilwe ke eng? (2)
- 7.5 Tlhagisa dilo di le PEDI tse Motswagauteng a di boneng kwa ga Mokwepa fa a okomela ka letlhabaphefo. (2)
- 7.6 Ditlamorago tse Mosala a itemogetseng tsona ka go se ye phitlhong ya ga rraagwe e nnile dife? (2)
- 7.7 Motseselegae wa Motsitlane o farologana jang le motsesetoropo wa Foreiborogo fa go lebilwe tiragatso ya molao? (2)
- 7.8 Maikaelelomagolo a ga Jankie Smook a gore a se batle monna ope wa montsho mo legoreng la gagwe ke afe? (2)
- 7.9 Go ngwega ga ga Motswagauteng kwa bookelong jwa Huhudi go thusitse jang mo go phuthuloleng ditiragalo tsa padi? (2)
- 7.10 Tlhagisa ntlha e le NNGWE ya semelo sa ga MmaSepanapodi o bo o se tshegetse. (2)
- 7.11 Kamogelo le kgodiso ya ga ljelele le Puso mo go Motswagauteng, di re ruta eng ka ga botshelo? (2)
- 7.12 Go ya ka wena a go siame gore Gokatweng a romelele batsadi ngwana jaaka sephuthelwana ntle le go rerisana le bona? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 7.13 Katlholo ya ga mogokgo Robsin mo kgetsing ya tlhaolele ya kwa sekolong, e nnile le tshusumetso efe mo go wena? (2)

[25]

POTSO 8: POTSO YA TLHAMO**OMPHILE UMPHI MODISE – DPS Monyaise**

Ditshwetso tse batsadi ba di tsayang, di na le go nna le ditlamorago tse di sa siamang mo matshelong a bona le bana ba bona. Kwala tlhamo e mo go yona o tshegetsang tlhagiso e, o ikaegile ka ditshwetso tse di tserweng ke Motlalepule le ditlamorago tsa tsona. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 9: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****OMPHILE UMPHI MODISE – DPS Monyaise**

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLLO B

Ga fologa monna a le moleele, a le matsatsarapa, e le moAforika wa tsopa la maloba. A tsamaya a gabaletse, gonne o ne a tlhotsa 'oto la molema, mme a sa rate gore batho ba lemoge; a le lobadi fa godimo ga 'itlho la moja; a ka nna masome a mane le motso. A salwa morago ke mosadi a le sekiritlana le mosimane wa 'ngwaga tse di supang.

Monnamogolo Ofentse o ne a sa bolo go kua mokgosi gore morwadie a mo thuse ka modisa. Jaanong o ne a mo leretse mosimane Modise, e le mosimane yo magodimo a ntshitseng maatlametlo, botswerere, manontlhotlho le matsetseleko a ona otlhe fa a mmopa, gore Popo e gomotsege; e itumele; dipounama di le sephara, e le tsa moAforika wa tsopa la maloba, tsopa la Aforika le sa dubega mo 'atleng tsa badimo. Metlha eo e ile, re setse re lelela kgama le mogogoro.

Rona re godile re fitlhela go ntse go tse moAforika o kile a bo a ipela ka mmala wa sebilo. Ba katogile monyo bana ba mmala o montsho, ba kgoma magodimo ka diphogwana, batho baleele re ba itumelela ntweng. Gompiono re gopa ka mpa fa fatshe, re lwela thito tsa dirite le dikgatlampane; bogosi bo ile le malata. Mme gangwe le gape, re tshokana re bonye peo e e re gopotsang kgalalelo e e phirimileng jaaka tsatsi la mariga.

Mosong o ba o tsogang mo Matile a tsamaya le ngwana wa ga mmangwana'agwe go ya go gama. Ga tse a eme fa pele ga mojako wa saka la dinamane, e re fa go tse 'Fesa!' a bulele namane e ye go rokotsa. A di bulela ka bongwe ka bongwe ga ba ga sala di le pedi; jaanong a ithaya a re o a itse. Ga tse a fese gape. A emela kwa thoko gore namane e tswe; boemong jwa e le nngwe, ga tswa di le pedi. A imelwa ke ditsebe. A tlogela kgoro e butswa, a tabogela namane tse di duleng.

- 9.1 Ditiragalo tse di mo nopolong B, di diragalela kwa kae? (1)
- 9.2 Ke eng se se tlhodileng tiragalo e e mo nopolong? (2)
- 9.3 Naya ditiro di le PEDI tse Modise a di dirileng mo botshelong. (2)
- 9.4 Ke eng se se tlhodileng kgolagano e e tiileng magareng ga ga Modise le monnamogolo Ofentse? (2)

- 9.5 Tlhagisa dintlha di le PEDI ka ga tshobotsi ya ga RraMosidi. (2)
- 9.6 Ditlamorago tsa go tla ga ga Modise kwa ga monnamogolo Ofentse e nnile dife? (2)
- 9.7 Motseselegae wa Matile o farologana jang le motsesetoropo wa Doornfontein go lebilwe mokgwa wa botshelo? (2)
- 9.8 Maikaelelomagolo a ga mogokgo Madolo a go latelela basimane kwa molapong ke afe? (2)
- 9.9 Go isiwa ga ga Omphile kwa ga Monnamogolo Ofentse go thusitse jang mo go tsweletseng ditiragalo tsa padi? (2)
- 9.10 Tlhagisa ntlha e le NNGWE ya semelo sa ga kgosi Badirele o bo o se tshegetse. (2)
- 9.11 Go felegetsa Motlalepule ga ga MmaSebolai kwa Olanti kwa kgodisetsong ya bana go re ruta eng mo botshelong? (2)
- 9.12 Go ya ka wena, a go siame gore Thandi a rulaganyetse Motlalepule lekau la tedu tsa katse? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 9.13 Go lwela thuto ga ga Matlakala, go nnile le tshusumetso efe mo go wena? (2)

[25]

POTSO 10: POTSO YA TLHAMO**MASEGO – G Mokae**

Ditshwetso tse batsadi ba di tsayang, di na le go nna le ditlamorago tse di sa siamang mo matshelong a bona le bana ba bona. Kwala tlhamo e mo go yona o tshegetsang tlhagiso e, o ikaegile ka ditshwetso tse di tserweng ke Kgabo Motsepe, Goabaone, Masego le Vusi Mgoma le ditlamorago tsa tsona. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 11: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****MASEGO – G Mokae**

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO C

'Ke a leboga ngwanaka, fela go na le selo se le sengwe se o tshwanelang ke go se itse, le go se tlhaloganya,' a tswelala pele, 'ka nako ya rona ya bošwa, re ne re sa kgone go lora ka go ya sekolong. Batsadi ba rona ba ne ba dula mo polaseng ya ga base Schoeman kwa Groot Marico fela jaaka re ne re dula kwa go ya ga van Jaarsveld kwa Silkatsnek. Bofelong jwa dikgwedi tse dingwe, o ne a tle a nee lelapa lengwe le lengwe la badiredi ba gagwe ba Bantsho kgetsi ya bopi, mašwi, namanyana jalo jalo ...'

'Ke reeditse rre.'

'Jaaka ke buile, mo malatsing ao re ne re sa kgone go ya sekolong ka nngwe ya melao ya maburu a dipolase e ne e le gore bana ba badiredi ba bona ba Bantsho ba ne ba tshwanelwa ke go tsenya matsogo mo ditirong tsa mo polaseng, ba sa ye sekolong. Ka jalo, batsadi ba bantsi ba gapelesaga go tima bana ba bona thuto gore fela ba kgone go tshola mowa o le mo nameng, a o a ntlhaloganya, Masego?'

'Ee ke a go tlhaloganya rre.'

'Mme, jaaka o itse, ka nako ya lona, maemo a tokafetsenyana. Maburu a mantsi a dipolase a letefaditse dithamo go letlelela badiredi ba bona go romela bana ba bona kwa dikolong. Bangwe ba bona ba ba agela dikolo mo dipolaseng. Go rialo ke gore, fa nako e ntse e tsamaya, maemo a ne a ntse a tokafalela badiredi ba maburu ba Bantsho mo dipolaseng. Le fa gantsi a ne a tokafala ka bonya jwa leobu ...'

'Ee rra, seo ke a se itse.'

'Mme a ne a ka fetoga ka bonako fa, mo gareng ga maemo a mangwe, bana ba badiredi ba dipolase ba ne ba ka se tshameke ka ditšhono tseo ba neng ba di newa go ithuta gore ba tle ba tshele matshelo a a gaisang a batsadi ba bona. Ke ka foo ke neng ka hutsafala fa o ima pele ga nako, Masego. Le fa jaanong ke lemoga gore e ne e se ka thato ya gago.'

- 11.1 Mmuisano o o mo nopolong C, o diragalela kwa kae? (1)
- 11.2 Ke eng se se tlhodileng puisano ya ga Rre Kgabo le morwadie? (2)
- 11.3 Maikarabelo a ga Masego kwa ga Lazar jaaka modiri e ne e le afe? Naya dintlha di le PEDI. (2)
- 11.4 Kgolagano e e tiileng ya ga Rre Kgabo le base Van Schalk e tlhodilwe ke eng? (2)
- 11.5 Tlhagisa dilo di le PEDI tse Rre Kgabo Motsepe a reng di ne di diragala ka nako ya bona mo polaseng. (2)
- 11.6 Ditlamorago tsa go itaya Rre Kgabo ka sebepi e nnile dife mo go base Van Schalk? (2)
- 11.7 Polase ya Silkatsnek e farologana jang le motsesetoropo wa Atteridgeville fa go lebilwe ditshwanelo tsa botho? (2)
- 11.8 Maikaelelomagolo a barutabana Selamolela le Kgotle a go batlela Masego phatlha kwa sekolong sa Sedimosang ke afe? (2)
- 11.9 Go tshabela kwa moseja ga balelapa la ga Lazar go thusitse jang mo tsweletsong ya ditiragalo tsa padi? (2)
- 11.10 Tlhagisa ntlha e le NNGWE ya semelo sa ga Nomhle o bo o se tshegetse. (2)
- 11.11 Go amogela Masego ga ga MmaSontaga mo lelapeng la gagwe go re ruta eng mo botshelong? (2)
- 11.12 Go ya ka wena, a go siame gore Sannah a nose Masego bojalwa? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 11.13 Go amogela le go godisa Sello ga ga Vusi jaaka morwae, go nnile le tshusumetso efe mo go wena? (2)
- [25]**

POTSO 12: POTSO YA TLHAMO**NTLHOMOLE MMUTLWA – OM Lobelo**

Ditshwetso tse batsadi ba di tsayang, di na le go nna le ditlamorago tse di sa siamang mo matshelong a bona le bana ba bona. Kwala tlhamo e mo go yona o tshegetsang tlhagiso e, o ikaegile ka ditshwetso tse di tserweng ke Kgori le Kelogile le ditlamorago tsa tsona. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 13: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****NTLHOMOLE MMUTLWA – OM Lobelo**

Buisa nopo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO D

Basetsana ba babedi e le ditsala, ba ne ba kgakgauthana ka mafoko go utlwala. Ba ne ba simolola jaanong go lwela Baagileng, yo o sa bolong go ya ka lenga la seloko, a ba tshabetse. Palesa le fa a ne a lemogile fa Baagileng a mo tsieditse, o ne a simolola go iphemela mo go Mmathapelo ka gore, Baagileng le ena ke wa gagwe, ga a kwalwa Mmathapelo mo phatlheng. Mooki wa ga Mmathapelo, a goroga go tla go tsereganya. O ile a fitlha a botsa gore motlhodi wa kgang ke eng, mme a o newa. Ya nna gone jaanong go itsiweng fa bookelong gore Mmathapelo o lwatswa ke eng. 5

Tilodi Aphane, ngaka ya kgatelelo, tlhaloganyo le bothata jwa botshelo ka kakaretso, o ne a bidiwa. O ne a tseela bobedi jo kwa kamotshaneng e e maleba, mme a tla le bona ka iketlo. A ba tlhatlhelela go utlwala mabapi le bothata jo ba leng mo go bona, a bo a ba tsibosa gore ba tlhokomele dilo tse di kotsi tse di tlang mo tlhaloganyong ya motho, fa maemo a ntse jalo, jaaka go ipolaya, go ikgobatsa le go dira dilo tse dingwe tse di tsamaelanang le go tlhoa botshelo jwa gago ka kakaretso, jalo jalo. 10

E ne ya re morago ga diura di ka nna tharo ba ntse ba le ka foo, ba bonwa ba tswa ba tsamaya mmogo ka iketlo. Go ne go se yo o buang le yo mongwe e kete batho ba tswa go bona setopo se se setseng se sia kwa lengopeng. Palesa o ne a tshwaretse Mmathapelo kgetsana ya gagwe e bile a mo tshwere ka seatla ka a ne a sa ntse a le bokoanyana. Ba ne ba tsena mo thekising foo, Palesa a lopa mokgweetsi go ba isa kwa kamotshaneng ya gagwe kwa yunibesithi. 15

Ngaka e ne e ba file maele, dikeletso le go ba thoba matswalo ka mabaka le dintlha tse di amanang le makau a a tshamekang ka makgarebe, malwetse a a tshelanwang le go ikela tlhoko thata mo thobalanong e e sa sireletsegang. Ba ne ba antse go utlwala go tswa mo go ena, mme boammaaruri ke gore, pelo le maikutlo ga di boe ka letsatsi le le lengwe. 20

- 13.1 Ngaka Tilodi Aphane o tlhatlhelela basetsana ba babedi ba, ba le kwa kae? (1)
- 13.2 Ke eng se se tlhodileng go kgakgauthana ga basetsana? (2)
- 13.3 Naya ditiro di le PEDI tse Matsetseleko a di dirileng mo botshelong. (2)

- 13.4 Kopano ya ga Palesa le Baagileng e tlhodilwe ke eng? (2)
- 13.5 Tlhagisa dilo di le PEDI tse Tilodi Aphane, go ya ka temana a tsibositseng Palesa le Mmathapelo gore di tla mo tlhologanyong ya motho fa a le mo maemong a ba neng ba le mo go ona. (2)
- 13.6 Ditlamorago tsa go sa ikanyege ga ga Baagileng mo go Mmathapelo, e nnile dife? (2)
- 13.7 Motseselegae wa Phiritshweu o farologana jang le motsesetoropo wa Kgaladi fa go lebilwe tiragatso ya setso? (2)
- 13.8 Maikaelelo a ga Matsetseleko a go gana go nna mojaboswa wa tiro ya bogotsamolelo ke afe? (2)
- 13.9 Go isiwa ga ga Bra Boots kwa yunibesithing ya Kapa Bokone go thusitse jang mo go tseweletseng ditiragalo tsa padi? (2)
- 13.10 Tlhagisa ntlha e le NNGWE ya semelo sa ga kgosi Kgololo o bo o se tshegetse. (2)
- 13.11 Go amogela Matsetseleko ga ga Segonyamatlho kwa ga gagwe a sa mo itse go re ruta eng? (2)
- 13.12 Go ya ka wena, a go siame gore e re Baipidi a utlwile ka ga go ngwega ga ga Matsetseleko kwa gaabo, a se iponagatse? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 13.13 Boitshoko jwa ga Matsetseleko jwa go batlana le tiro mme a tsaya nako go e bona, bo nnile le tshusumetso efe mo go wena? (2)
- [25]**

KGOTSA

DITLHANGWA TSA SETSO

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo ditlhangweng tsa setso tse di tlaotsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo ditlhangweng tsa setso tse ba di ithutileng.
- Fa batlhatlhojwa ba itlhophetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, ba tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C.
- Fa batlhatlhojwa ba itlhophetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, ba tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C.

POTSO 14: POTSO YA TLHAMO**DITLHANGWA TSA SETSO – G Leeuw le ba bangwe**

Buisa ditlhangwa tse di latelang ka kelotlhoko, mme o kwale tlhamo ka ga tsona.

- 'Tlholego ya Bakgatla ba ga Kgafela' – BP Lekome
- 'Leboko la dikgomo' – MOM Seboni

Ditshwetso tse di tsewang ke batho di na le go nna le ditlamorago tse di sa siamang mo matshelong a bona le a batho ba bangwe. Tshegetsatsa tlhagiso e ka go kwala tlhamo e mo go yona o ikaegileng ka ditshwetso go tswa mo naaneng ya 'Tlholego ya Bakgatla ba ga Kgafela' le 'Leboko la dikgomo'. Boleele jwa tlhamo ya gago e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]

POTSO 15: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**DITLHANGWA TSA SETSO – GS Leeuw le ba bangwe****NAANE: 'KILANO YA BOPEKWA LE BOKGOGO' – SJ Malao**

Buisa nopo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO E

Ga twe e rile bogologolotala diphologolo di sa ntse di kgona go bua jaaka batho boKgogo ba dira boikuelo go boNonyane ba bangwe gonne ba ne ba bogisiwa ke boPekwa. BoNonyane botlhe ba ne ba tla pitsong. Mo pitsong e kgolo e ya boNonyane, Ntsu o ne a tlhophiwa go nna modulasetilo fa Tlhame ene a ne a lopiwa go nna mokwaledi. Go ne ga utlwala tlhatlharuana ya melodi ya boNonyane ba mefuta yotlhe fa go neng go kopanetswe teng. 5

Ntsu ka e ne e le modulasetilo, o ne a simolola ka gore: 'Tsialala bagaetsho!' ga be ga re tu! Modulasetilo o ne a amogela botlhe a ba a supa boitumelo jwa gagwe fa boNonyane botlhe ba kgonne go tla pitsong ka pilediwa e lwelwa. Ntsu o ne a tlhalosetsa lekgotla maikaelelo a kopano ka go re: 'Bagaetsho re kopane fano ka ntlha ya selelo sa boKgogo. Ke tiro ya rona jaana re le bana ba mpa gore e re fa mongwe wa rona a le mo mathateng re mo thuse go a rarabolola. Kana kgetsi ya tsie e kgonwa ka go tshwaraganelwa. Keletso ya rona ke gore rotlhe re phele ka kagiso. Bagaetsho mafoko a siame a tla ka mong. Ke tlaa kopa motlogolo Mokoko a bue boemong jwa boKgogo.' 10

Mokoko o ne a ema a re: 'Bagaetsho ke solofela gore lotlhe lo itse gore ngwana yo o sa 15
leleng o swela tharing. Rona boKgogo ga re na botshelo jo bontle mo lefatsheng le. Re
bogisiwa le go fediswa ke boPekwa. Bana ba rona ba feditswe ke boPekwa ba ba re ta!
Ga re tlhaloganye gore ka rona le boPekwa re le bana ba mpa, ke ka ntlha ya eng fa
boPekwa ba iphetotse bodingwe mo go rona. A me a kalo bagaetsho.' Modulasetilo o
ne a re: 'Bagaetsho re utlwile ka fa boKgogo ba lelang ka teng. Kana ke tshiamo gore 20
re utlwe matlhakore otlhe, ka jalo ke tlaa kopa moemedi wa boPekwa gore a re
tlhalosetse gore a Mokoko o bua nnete.' Mongwe wa boPekwa o ne a ema a re:
'Bagaetsho maaka ga se lehumo, e bile nnete ke nnete le fa e tena. Batlotlegi ke nnete
re phela ka boKgogwana. Fela ke batla gore boKgogo ba re tlhalosetse fano, gona
jaanong gore re phele ka eng. Bagaetsho mafoko a kalo.' 25

- 15.1 Naane e ke ya mofuta ofe? (1)
- 15.2 Neela dintlha di le PEDI ka ga semelo sa ga Ntsu o bo o di tshegetse. (4)
- 15.3 Tlhagisa seane se se maleba se se supang fa boNonyane ba ne ba le seoposengwe go rarabolola bothata jwa bona. (2)
- 15.4 Tsibogo ya boPekwa mabapi le katlholo e nnile efe? (2)
- 15.5 Kgotlhang magareng ga boKgogo le boPekwa e tlhodilwe ke eng? (2)
- 15.6 Go ya ka wena, a go siame gore batho ba patike ba bangwe? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 15.7 O ithutile eng go tswa mo naaneng e? (2)

LE

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO F

KGOSI MODISAKGOMO MOLELEKWA MABE – FM Lesele

- 1 O sa le monnye, ke tlaa mmoka ka moso a godile,
- 2 O sa le monnye, o kana ka ntsi ya mooka,
- 3 O kana ka leokotsane,
- 4 O kana ka boa jwa kgomo garataro
- 5 Mme ke mokwepa o a tshabega!
- 6 Nnakgolo ba mo tshaba lepeepee
- 7 Tshadikgolo bomme ba tshaba le go mo seba,
- 8 Masiela a lela a mo utlwela.
- 9 Ka mokgwasa o tshwana le tau le nkwe,
- 10 Re a ne re utlwa go twe, O fetile!
- 11 Le mokgwasa re sa o utlwa.

- 15.8 Leboko le le bua ka ga eng? (2)

- 15.9 Neela ponagalo ya poko mo meleng ya 1 le 2 o bo o tlhalose gore o e lemogile jang. (2)
- 15.10 Nopola mola o o bontshang fa kgosi e se motho yo o dirang modumo. (2)
- 15.11 Leboko le, le senola semelo sefe ka Kgosi Modisakgomo, o bo o se tshegetse? (2)
- 15.12 Go ya ka wena, a kgosi e tshwanetse go tshabiwa ke morafe? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- [25]**

PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 25

KAROLO YA C: TERAMA

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo terameng e o e tlhaoletsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo terameng e ba e ithutileng.
- Fa motlhatlhojwa a itlhophetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C.
- Fa motlhatlhojwa a itlhophetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C.

POTSO 16: POTSO YA TLHAMO**MATSAPA DI A TSAYA KAE? – SS Mokua**

Bothuntsebe bo tlisa kutlobotlhoko mo bathong ba ba bangwe. Kwala tlhamo e mo go yona o tshegetsang tlhagiso e, o tlhagisa ditiro tsa bothuntsebe tse di neng di dirwa ke Tlhapi, o bontshe le ka moo di tlang kutlobotlhoko go balelapa la gagwe ka gona go tswa mo teramakhutsweng ya *Matsapa di a tsaya kae?* Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 17: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****MATSAPA DI A TSAYA KAE? – SS Mokua**

Buisa nopo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO G

MMUI A:	Nomalanga kgaitsadiaka, o amogetswe ka tsoopedi mo lelapeng le. Ke go bitsa kgaitsadi ka gore ga ke batle gore o itseye jaaka modiredi kgotsa mmelegi. Ke batla o itseye jaaka o le mothusi le ngwana wa lelapa. Phuthologa, wela makgwafo, o fa gae. Fa o na le selelo, re itsise. Nna le mosadi yo wa me, Nnaniki re tshwanetse go nna batho ba ntlha ba go itse mathata a gago. Mathata a gago ga re a tshwanela go a utlwa kwa mmileng kgotsa kwa ntlong e e bapileng le ya kwa gae.	5
MMUI B:	Rra, o buile go ka tlala seatla. Nomalanga ke solofela fa a utlwile. Nna ke fano ke le motsadi wa gagwe.	10
MMUI C:	Ga ke na dikgang, le ntseetse mafoko. Nomalanga, o amogetswe.	15
MMUI A:	Kwa ntle ga go senya nako, a re mo iseng kwa gae.	

- 17.1 Naya maina a Mmui A le Mmui B. (2)
- 17.2 Mmui A le Mmui C ba amana jang? (1)
- 17.3 Ke mabaka afe a le MARARO a a dirang gore Mmui A a bitse Nomalanga kgaitsadie? (3)
- 17.4 Seabe sa ga Moremi e nnile sefe mo tswelatsong ya morero wa terama e? (2)
- 17.5 Go ya ka wena, a go siame gore Nomalanga a gane go direla baoki ka a re ba tshwara badiredi ba bona makgwakgwa? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 17.6 O ithutile eng go tswa mo go Nnaniki? (2)

LE

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO H

(Fa Motšhankane a fetsa go tsamaya, Mmatšhatšhi a sala a tsere kgang le Monyana.)

MMATŠHATŠHI:	Ngwanaka, re paletswe. Madi a re dule mo dinaleng re a lebile.	
MONYANA:	Ga re a palelwa. Re tshwanetse go senya madi a inšorense gore Nkele le morwaagwe ba se ke ba sala ka sepe.	5
MMATŠHATŠHI:	Re ka se ka ra kgona ka gore madi a ya go neelwa Raesebo. Raesebo o ya go nna mohumi.	
MONYANA:	Beke e e tlaang, o tlaa bo a emisitse ntlo ka madi a ngwanake. O se ka wa tshwenyega mma. Batho ba inšorense ba tšile gore re tlhophe lekase. Re tlaa tlhopha la madi a a kwa godimo. Go tlaa bo go setse madinyana a se makae fela.	10
MMATŠHATŠHI:	Re tshwanetse go boela kwa ga Nkele go mo itsise fa re fetotse mogopolo. Motlogolo wa me, o simolotse go dira mo ngwageng o o fetileng, Ke gone a simololang botshelo. O na le dikgwedi tse di sa feteng tlhano a le kwa setsheng sa gagwe. Motho yoo, o ne a na le maikaelelo.	15

- 17.7 Mmuisano o o mo nopolong e, o tlhodilwe ke eng? (2)
- 17.8 Tiragalo e e mo nopolong e diragalela kwa kae? (1)
- 17.9 Go ya ka temana, neela dilo di le PEDI tse Mmatšhatšhi a reng di tlaa ba paledisa go senya madi a inšorense. (2)
- 17.10 Nopollo e, e senola semelo sefe sa ga Monyana? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)

- 17.11 Mmatšhatšhi le Motšhankane ba farologana ka eng? (2)
- 17.12 A o dumelana le ntlha ya gore fa motho a tlhokafala, a bolokelwe kwa ga gaabo ntswa a na le motse? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 17.13 Fa o ka bo o ne o le tsala ya ga Raesebo, ba bogwegadi ba gana ka setopo sa mosadi wa gago, o ne o ka mo gakolola jang? (2)
- [25]**

POTSO 18: POTSO YA TLHAMO**GA SE LORATO – MJ Magasa**

Bothuntsebe bo tlisa kutlobotlhoko mo bathong ba bangwe. Kwala tlhamo e mo go yona o tshegetsang tlhagiso e, o tlhagisa ditiro tsa bothuntsebe tse di neng di dirwa ke Motsamai, o bontshe le ka moo di tlisang kutlobotlhoko go balelapa la gagwe ka gona go tswa mo terameng ya *Ga se Lorato*. Boleele jwa tlhamo ya gago e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 19: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****GA SE LORATO – MJ Magasa**

Buisa nopo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO I

MMUI A:	Fa o rialo o bua kgang e ntle. Re tlaa dira gore re e batle ka pele.	
MMUI B:	Ke gore re ye ka Mosupologo. A o tlaa kgona go ikopa kwa tirong?	
MMUI A:	<i>(Ka boikgogomoso.)</i> Kana rona ga re ba re kopang. Feme ele e mo magetleng a rona. Re tsamaya nako nngwe le nngwe, Le gone ke dira ka kwa ntle. Ke na le nako e ntsi ya go tsamaya. Sa rona fela ke go kopana kwa toropong. <i>(Go Mosupologo, ba tswa go reka bene.)</i>	5 10
MMUI B:	<i>(Ka tsela ya go ngokela.)</i> Jaanong re kgonne maikaelelo a rona, Re tlaa tswela pele mo botshelong. <i>(Ka tsela ya go tshameka.)</i> Ke mang yo o kgweetsang bene?	 15
MMUI A:	<i>(O tabogela kwa go yona.)</i> O a re ke mang, ke nna. Bene ga e kgweediwe ke basadi E ka tloga ya mpopamisetsa wa lorato.	 20

- 19.1 Naya maina a Mmui A le Mmui B. (2)
- 19.2 Mmui A le Mmui B ba amana jang? (1)
- 19.3 Naya mabaka a le MARARO a Mmui A, a a neetseng go bontsha fa a se na bothata ba go tsamaya le Mmui B ka letsatsi la Mosupologo go ya go reka bene. (3)
- 19.4 Seabe sa makgarebe a ga Motsamai e nnile sefe mo tsweletsong ya morero wa terama e? (2)
- 19.5 Go ya ka wena, a kakanyo ya gore basadi ga ba kgweetse bene ka e ka ba bopamisa e siame? Tshegetsatsi karabo ya gago ka lebaka. (2)

19.6 O ithutile eng go tswa mo go Mantsho? (2)

LE

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO J

KEFENTSE:	(O bua a tshega-tshega.) Mma, bolelela selo se sa gago gore ke mang. Ga a bolo go itaola ka lelapa la me, Jaanong go tlile kwa bokhutlong.	
MOTSAMAI:	Naare Glad setsenwa se ke mang?	5
GLADYS:	(Ka letshogo.) Ke ... ke ... monna yo a neng a nnyetse.	
KEFENTSE:	Monna yo o neng a go nyetse Kampo yo o go nyetseng? Mme nna goreng ke ne ke sa bidiwa Ka letsatsi la tthalano kwa kgotla?	10
GLADYS:	(Ka go tenega.) Ee, ka re yo o neng a nnyetse. A ke re o ntse o ntlogetse, O ile le basadi ba bangwe! A mme nna ke kotana? O ne o raya gore ke nne fela? Le nna ke motho ke na le maikutlo. Jaanong o tla ka makgakga, O ka bo o bua ka go ikokobetsa.	15
		20

- 19.7 Mmuisano o o mo nopolong e, o tlhodilwe ke eng? (2)
- 19.8 Tiragalo e e mo nopolong e diragelela kwa kae? (1)
- 19.9 Go ya ka temana, faa mabaka a le MABEDI a ga Gladys a go tsenya Motsamai mo ga Kefentse. (2)
- 19.10 Temana ya bofelo ya nopollo e, e senola semelo sefe sa ga Gladys? Tshegetsatsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 19.11 Gladys le Gadifele ba tshwana ka eng? (2)
- 19.12 A o dumelana le kgakololo ya ga rre Selapo ya gore Gadifele a tshwarise Motsamai go duela tlamelolo ya bana? Tshegetsatsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 19.13 Fa o ne o le tsala ya ga Motsamai, o mo gakolola go tlogela basadi ba bangwe mme a sa tseye dikgakololo tsa gago, o ne o tlaa dira eng? (2)

[25]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 25
PALOGOTLHE YA TLHATLHOBO: 80